

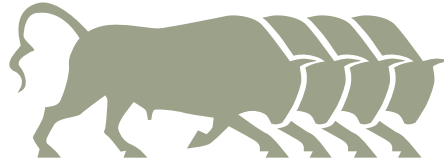
Nr. 1 · 2016

TILBAGE TIL HOLMEGÅRD MOSE · JERNUDVINDING VED STUDE · ¹⁴C-DATEREDE
HUSTOMTER · NYERE HISTORISK ARKÆOLOGI I FORTIDEN OG FREMTIDEN ·
SMUGLERI I DET SYDFYNSKE ØHAV · HUGUENOTTER I FREDERICIA · MIT ALT
I FRYD OG SMERTE · DE KULTURHISTORISKE MUSEERS SAMLINGER

Nr. 1 · 2016

GEFJON
arkæologi og nyere tid

Gefjon 1

– arkæologi og nyere tid

© 2016 Aarhus Universitetsforlag og forfatterne

Redaktion:

Ole Thirup Kastholm, ROMU

Naomi Pinholt, ROMU

Laura Maria Schütze, ROMU

Kristoffer Buck Pedersen, Museum Sydøstdanmark

Inge Christiansen, Museum Sydøstdanmark

Layout og opsætning:

Girafisk Design v/Bente Stensen Christensen

Tryk:

Narayana Press

Forlag:

Aarhus Universitetsforlag, www.unipress.dk

Forside:

Udgravningsfelt syd for Roskilde med vikingetidsgården 'Lindenborgvej Syd II', oktober 2010. Foto: Ole Kastholm, ROMU.

ISBN 9788771840889

ISSN 2446-0257

Gefjon udgives af Museum Sydøstdanmark og ROMU i samarbejde med Aarhus Universitetsforlag.

**FAGFÆLLE-
BEDØMT**

/ I henhold til ministerielle krav betyder bedømmelsen, at der fra en fagfælle på ph.d.-niveau er foretaget en skriftlig vurdering, som godtgør denne bogs videnskabelige kvalitet.

/ In accordance with requirements of the Danish Ministry of Higher Education and Science, the certification means that a PhD level peer has made a written assessment justifying this book's scientific quality.

Indhold

Tilbage til Holmegård Mose

*Af Kristoffer Buck Pedersen,
Morten Fischer Mortensen &
Mikkel Sørensen*
side 10

Smugleri i Det Sydfynske Øhav

Af Nils Valdersdorf Jensen
side 130

Jernudvinding ved Stude

Af Trine Louise Borake
*Med bidrag af Jannie Holm
Larsen & Arne Jouttijärvi*
side 38

Huguenotter i Fredericia 1720-1855 set i et transnationalt perspektiv

Af Vibeke Kaiser-Hansen
side 162

¹⁴C-daterede hustomter ved Roskilde Fjord

Af Ole Thirup Kastholm
side 72

Mit Alt, i Fryd og Smerte!

Af Jannie Uhre Ejstrud
side 186

Nyere historisk arkæologi i fortiden og fremtiden

Af Lene Høst-Madsen
side 102

KOMMENTAR Samlinger og perspektiveringer på kulturhistoriske museer

Af Janne Laursen
side 206

Forord

Museernes forskning har gennem årtier været på et højt niveau, men de formelle krav til denne forskning er først i de senere år blevet konkretiseret og formuleret.

Museerne har selv ønsket denne udvikling, som betyder, at vores forskningsindsats nu indgår i en entydig komparativ struktur, hvor forskningens karakter umiddelbart kan identificeres.

ROMU og Museum Sydøstdanmark har begge en klar ambition om at bidrage med væsentlig forskning inden for arkæologi og historie. Ved væsentlig forskning forstås her arbejder med en klar problemstilling udført på et velfunderet teoretisk og metodisk grundlag, som frembringer ny viden eller repræsenterer nye tilgange til området. Forskningen skal efterleve Kulturministeriets forskningsstrategi, blandt andet ved at benytte det almene forskningsbegreb og ved publicering i videnskabelige tidsskrifter.

Sidstnævnte er der mangel på i Danmark, og de to museer har derfor besluttet sig til sammen at udgive et nyt videnskabeligt tidsskrift. Vi kalder det Gefjon. Gefjon er ikke kun for de to museers egne forskere, men åben for alle.

Det er de to museers håb, at Gefjon vil afhjælpe et behov, kvalificere formidlingen af forskningen og blive en kilde til indsigt i dens resultater.

Frank Birkebæk & Keld Møller Hansen

Redaktionenens forord

At sætte et nyt tidsskrift i verden er ikke hverdagskost på et museum, og da slet ikke som resultatet af et samarbejde mellem to forskellige institutioner. Det er derfor med stor glæde, at vi kan præsentere det første nummer af *Gefjon – arkæologi og nyere tid*. Gefjon er et fagfællebedømt tidsskrift, der tager afsæt i museernes kulturhistoriske arbejdsområder, og det vil udkomme en gang årligt. Tidsskriftet udgives i samarbejde med Aarhus Universitetsforlag.

Med udgangspunkt i de senere års stigende forsknings- og publiceringskrav til museerne så Museum Sydøstdanmark og ROMU, at der tegnede sig et behov for flere publiceringskanaler til den museale forskning. Derfor søsætter vi dette nye tidsskrift inden for det kulturhistoriske, museale område. De kulturhistoriske museers arbejdsområde spænder over mange tusinde år, og det har vi valgt, at Gefjon skal afspejle. Derfor byder vi artikler velkommen inden for fagdisciplinerne arkæologi, historie, etnologi, sociologi, antropologi eller lignende. Udover de fagfællebedømte artikler, som udgør hoveddelen af tidsskriftet, er der også plads til de mere essayistiske kommentarer.

I denne første udgave af Gefjon kan vi præsentere syv videnskabelige artikler samt en kommentar.

I artiklen *Tilbage til Holmegård Mose* sætter de tre forfattere Kristoffer Buck Pedersen, Morten Fischer Mortensen og Mikkel Sørensen fokus på de særlige metodiske valg, der skal træffes, når man ønsker fokus på at finde genstande og bopladser fra ældre stenalder.

Fra arkæologiens arbejdsmark diskuterer Trine Borake, Jannie Holm Larsen og Arne Jouttijärvi i *Jernudvinding fra Stude*, hvordan ovne til jernudvinding så ud i jernalderen, hvor de var placeret, og hvordan jernudvindingsprocessen forløb.

I *¹⁴C-daterede hustomter ved Roskilde Fjord* fremlægger Ole Kastholm en række nye kulstof ¹⁴C-dateringer af oldtidens hustomter for at skabe bedre rammer for fremtidige studier af forhistoriske bopladser på Sjælland og i særdeleshed dateringen af disse.

Med artiklen *Nyere historisk arkæologi i fortiden og fremtiden* vurderer Lene Høst-Madsen forskningens stadi i Danmark inden for feltet ”nyere historisk arkæologi” – et felt, som omhandler arkæologi efter 1536.

Fra nyere tids arbejdsmark undersøger Nils Valdersdorf Jensen *Smugleri i Det Sydfynske Øhav* og argumenterer for, at det traditionelle økonomiske

perspektiv på smuglerivirksomhed, hvor udbud og efterspørgsel er i centrum, med fordel kan suppleres af en kulturhistorisk analyse.

Jannie Uhre Ejstrud har studeret *Illustreret Familiejournal* i årene 1880-1904, og i artiklen *Mit Alt, i Fryd og Smerte!* fortæller hun om den visuelle iscenesættelse af døden og de efterladte og afdækker bevæggrundene bag.

Den sidste fagfællebedømte artikel handler om *Huguenotter i Fredericia 1720-1855*. Her viser Vibeke Kaiser-Hansen, at huguenotternes transnationale netværk også nåede ind i Danmark. Bosættelsesmønstret viser, at de bosatte sig i klynger, blandt byens øvrige borgere, uden at der var tale om kolonier med egen jurisdiktion.

Vi runder denne første udgave af Gefjon af med kommentaren *Samlinger og perspektivering på kulturhistoriske museer*. Her kommer Janne Laursen med en opfordring til at forske mere i museernes samlinger. Ifølge hende er den værste trussel mod vores museumssamlinger i dag hverken brand eller vand, men glemsel.

Afslutningsvis vil vi gerne rette en stor tak til de fagfæller, som har bedømt artiklerne. Det er et stort – og ulønnet – arbejde at fagfællebedømme en artikel.

God fornøjelse!

Ole Thirup Kastholm, Naomi Pinholt, Laura Maria Schütze,
ROMU

Inge Christiansen, Kristoffer Buck Pedersen
Museum Sydøstdanmark

Fig. 1. Den urbane materielle kultur har mange facetter. Her øjebliksbillede fra en losseplads på Kongens Enghave i København i 1930'erne. Foto: Københavns Museum.

Abstract

This paper is an appraisal of the potential of later historical archaeology. It starts out with an introduction to later historical archaeology in Denmark, and it is argued that the term later historical archaeology is both relevant and comprehensive. An introduction is given to the theoretical orientations within this field. The anchoring of later historical archaeology at the universities of Copenhagen and Aarhus is illustrated by examining the level of work directly related to the period. The legal framework is discussed in relation to the law and the number of archaeological excavations.

It is concluded that there is great potential in later historical archaeology. The biggest problem within the discipline is that the archaeological investigations carried out are not accompanied by research and the archaeological potential of this period is therefore not fully recognised.

Nyere historisk arkæologi i fortiden og fremtiden

Af Lene Høst-Madsen

Arkæologiske undersøgelser af materiale fra de efterreformatoriske perioder har vundet større og større indpas i dansk arkæologi. Inden for det seneste tiår har den metodiske tilgang ændret sig; fra en definition af de eftermiddelalderlige perioder som moderne forstyrrelser uden kildeværdi til en systematisk tilgang til fundmateriale fra en hvilken som helst periode, så længe der kan argumenteres for det betydningsfulde i dette arbejde i forhold til at skaffe ny og væsentlig viden. Det er en udvikling, der er båret af en generel udvikling inden for arkæologien nationalt såvel som internationalt, hvor der er kommet et øget fokus på kontekstuel arkæologi og praksis. Vallettakonventionen, eller Maltakonventionen, som den også kaldes, er et bærende element i den udvikling.¹ Selvom den danske stat først har tilsluttet sig konventionen i 2005, bærer museumsloven fra 2001 tydeligt præg af ønsket om at ratificere konventionen.² Det betyder, at der sker en meget væsentlig ændring i den danske museumslov, der går fra, at udgifter til arkæologien dækkes af de offentlige myndigheder, til at det er skadevolder (det vil sige den, som igangsætter et anlægsarbejde), som skal betale for det arkæologiske arbejde. Dette forhold kombineret med en generel stigning i anlægsarbejder har resulteret i et arkæologisk byggeboom, ikke kun i antal undersøgelser, men også i økonomiske udgifter til de enkelte undersøgelser. Dét, der dog til alle tider må retfærdiggøre et sådant arbejde, er relevansen. Det er fuldstændigt essentielt, at der opnås ny og væsentlig viden, der kan berige samfundet. Og det må nok siges at være en af svaghederne ved den nyere arkæologiske lovgivning, for

¹ VALLETTA 1992.

² Museumsloven 2001.

selvom Vallettakonventionen lægger op til, at de enkelte parter forpligter sig til, at der forskes i forbindelse med det arkæologiske arbejde, har det seneste tiårs mange arkæologiske undersøgelser kun medført en ringe grad af forskning og publicering i Danmark. Det gælder for alle grene af nødarkæologien.

Denne artikel skal ses som en status for, hvordan det står til med det arkæologiske arbejde i de efterreformatoriske perioder. Det primære fokus vil være på byarkæologien, arkæologien i det åbne land vil ikke blive behandlet. For at sætte rammen for dette kan det være fornuftigt at starte med at lægge nomenklaturen fast.

Nomenklatur

Hvad skal vi kalde den disciplin, som arbejder med arkæologien inden for de sidste 500 år? Udgangspunktet bør være en bredt favnende betegnelse, der rummer hele perioden frem til nutid. Ligesom betegnelsen forhistorisk arkæologi dækker perioden før skriftlige kilder og normalt sættes til perioden frem til og med vikingetiden (1066). Middelalder- og renæssancearkæologi overlapper tidsmæssigt med perioden fra vikingetidens begyndelse (790) gennem middelalder og frem til reformationen (1536) og videre op gennem renæssancen (1660). Der eksisterer ikke på nuværende tidspunkt en fast betegnelse for det arkæologiske arbejde med perioden, der dækker renæssancen og den periode, der følger efter. Det gælder for det danske område såvel som for det øvrige europæiske område og reflekterer nok i nogen grad en mangel på koordination inden for forskellige forskningsretninger.³

I Danmark kunne det være nærliggende at bruge betegnelsen *nyere tids arkæologi* og overføre betegnelsen *nyere tid*, som også bruges på museerne om arbejdet med perioderne efter middelalderen. I Tyskland bruges samme terminologi *Neuzeit Archäologie*, når der arbejdes med arkæologisk materiale fra de sidste 500 år.⁴ I Tyskland er udviklingen i denne disciplin ligesom i Danmark af nyere dato.

I de engelsktalende lande er *nyere tid* – *recent times* – mere relateret til nutid/samtid. I England opstår forskningsretningerne *Post Medieval Archaeology* og *Industrial Archaeology* i midten af det 20. århundrede. I 1966 bliver *Society for Post Medieval Archaeology* (SPMA) etableret. Termen *Post Medieval Archaeology* definerer som udgangspunkt arbejdet med perioden efter middelalderen og frem til industrialiseringen fra 1450-1750. Dette selskab har som udgangspunkt en stor tyngde i forhold til den materielle kultur, ikke mindst det keramiske materiale fra diverse udgravninger har spillet en central

³ *Andrén 1997; Gaimster 2012, 55; Tarlow 2007, 2.*

⁴ *Berger 2012.*

rolle i selskabets interessefelt. I 1973 bliver *The Association of Industrial Archaeology* (AIA) grundlagt. Denne forening består primært af amatører i form af pensionerede ingeniører og andre med stærk tilknytning til industrien, og foreningens fokus er rettet mod produktionssystemer og industrialisering fra 1700-tallet og frem i tiden. På den måde supplerer de to retninger hinanden i det kronologiske perspektiv, selvom den metodiske tilgang er noget forskellig. Der er sket en naturlig opblødning imellem de to forskningsretninger, og i dag arbejdes der med industrialisering og produktion på tværs af tid, ligesom der også arbejdes med den materielle kultur i de industrielle perioder.⁵

Tilsammen dækker *Post Medieval-* og *Industrial Archaeology* den samme periode, som defineres som *Historical Archaeology* i Amerika, Sydafrika og Australien, hvor denne betegnelse og faget udvikles sideløbende med de britiske forskningstraditioner. *Historical Archaeology* dækker perioden fra den første europæiske kontakt og frem til nu. Selvom termen *Historical Archaeology* har en kolonialistisk klang i forhold til, at den er båret af europæernes tilstedeværelse og primært fokuserer på kolonialistiske sammenhænge og ikke de oprindelige folkeslag, så er betegnelsen *historisk arkæologi* rimeligt dækkende for disciplinen og kan godt anvendes i det europæiske område også. Problemet kan være, at hvis man ser på arkæologien i et verdensperspektiv, opstår de historiske perioder på forskellige tidspunkter. De egyptiske hieroglyffer har flere tusind års forspring, ligesom brugen af skriftlige kilder i princippet starter med vikingetid i Skandinavien.

Dette kan løses ved at tilføje *nyere*. Så får vi betegnelsen *nyere historisk arkæologi*. Denne betegnelse indeholder lidt af det hele. Lidt af det gamle *nyere tid* og en smuk kronologisk placering i rækkefølgen: forhistorisk arkæologi → historisk/middelalderarkæologi → *nyere historisk arkæologi* og sidst, men ikke mindst, lidt af det globale perspektiv.

Det er et godt bud. Det er ikke specielt mundret, men der skulle heller ikke være noget til hinder for generelt at bruge betegnelsen *historisk arkæologi* for perioden fra middelalderen og frem til nutid og så tilføje *nyere*, når det er nødvendigt for at gøre det klart, at der er tale om perioden efter middelalderen. Denne strategi vil blive brugt her.

Retninger inden for nyere historisk arkæologi

Arkæologien er influeret af beslægtede humanistiske fag som antropologi, psykologi og filosofi. Når det gælder nyere historisk arkæologi, er spørgsmålet, om man overhovedet kan tale om en disciplin, der er influeret af en

⁵ Palmer 2004, 1; Tarlow 2007, 2.

bestemt retning eller et bestemt fag, selvom der er gjort forsøg på at skabe en særlig teoretisk tilgang.⁶ Andre taler for en mere fri tilgang til faget,⁷ mens andre taler for en metodisk tilgang.⁸ Jeg hælder mest mod den frie tilgang til faget og mener, at der snarere er tale om en betegnelse for en tidsperiode ligesom betegnelsen "neolitikum" og dermed ikke en teoretisk tilgang. De teoretiske strømninger må så afgøres af den enkelte forskers observans og metodevalg.

Nyere historisk arkæologi er knyttet til tiden efter middelalderen, hvor byerne er kommet til at spille en helt central rolle. Derfor er det væsentligt at se på de teorier, der er knyttet til byens dannelse og udvikling. Det er historiefaget, der er bærer af den urbane forskning i et historisk perspektiv. Forskningsretninger opstår i USA og Europa i anden halvdel af 1900-tallet. Også inden for historieforskningen er 1970'erne årene, hvor faget ser en stor udvikling inden for de teoretiske aspekter. Den teoretiske udvikling er kun i ringe grad slået igennem i det danske område.⁹

I forhold til urbaniseringsteoriene er forståelsen af byernes opståen og udvikling helt central, og i det danske område er det særligt forskere som Peter Henningsen, Søren Bitsch og Jørgen Mikkelsen, der er nøglepersoner. *Dansk Center for Byhistorie*, der dannes i 2001 i samarbejde mellem Aarhus Universitet, Institut for Historie og Områdestudier og Den Gamle By, er på mange måder helt centralt for forskningen.

Peter Henningsen inddeler den moderne byforskning i fire kategorier:¹⁰

1. *Studier med fokus på urbaniseringsprocesser*, der har en samfundsvidenskabelig og overordnet tilgang til byhistorien. Studieretninger som det amerikanske *New Urban History* hører til denne kategori. Disse studieretninger er primært baseret på forholdet mellem byernes fysiske strukturer og bylivets karakteristika.
2. *Studier med fokus på den urbane biografi*. Den enkelte by er i fokus. Denne type forskning er forankret i det klassiske studie af den enkelte bys karakteristika.
3. *Studier med fokus på byen som sted/byen som proces*. Behandler emner i en urban kontekst, hvor det urbane ikke er det væsentligste.
4. *Studier med fokus på byen som community/byen som erfaring*. Det er en historisk-antropologisk tilgang til byforskningen, hvor det er byens mennesker og bylivet, der står i fokus.

Industrialiseringen udgør et andet væsentligt aspekt. Den er en integreret del

6 Se f.eks. Funari, Hall & Jones 1999; Gaimster 2012; South 1977.

7 Wienberg 2005.

8 Archer & Bartoy 2006.

9 Henningsen 2007; Mikkelsen 2012, 13 ff.

10 Henningsen 2007, 66-67.

Fig. 2. Udgravningen af en 1900-tals støbejerns-jernbanebro i Vestbirk i foråret 2014 er et fint eksempel på, at interessen for de industrielle monumenter er stor. Foto: Bendt Nielsen.

af den historiske udvikling inden for de sidste 500 år, og industrialiseringen spiller en helt central rolle i forhold til udviklingen inden for den materielle kultur og urbaniseringen. Industrialiseringen er en medvirkende faktor til byens ekspansion og den øgede affaldsmængde. Industrialiseringen afspejler sig også i affaldet i form af industriel produktion og affald fra industriel fremstilling (fig. 1).

Som tidligere nævnt er traditionen for industriel arkæologi stærk i det engelske område. I det danske område er det særligt Henrik Harnow, der har arbejdet seriøst med industriel arkæologi.¹¹

Det er 20 år siden, hans første artikel i det historiske tidsskrift *Fortid og Nutid*: "Industriel arkæologi – modefænomen eller tiltrængt nybrud" for alvor satte fokus på denne gren af arkæologien.¹²

¹¹ Harnow 2002.

¹² Harnow 1992.

Henrik Harnow er uddannet historiker, og hans indgang til disciplinen er da også stærkt forankret i den historiske tradition, under stærk påvirkning fra det engelske industriarkæologiske miljø. Henrik Harnow må betragtes som en af de stærkeste forskningskandidater inden for industriel arkæologi såvel som nyere historisk arkæologi i Danmark i dag. Ellers bør Industrimuseet Frederiks Værk i Frederiksværk og Danmarks Industrimuseum i Horsens nævnes som de to institutioner i det danske område, der ellers beskæftiger sig med industrialiseringen i et perspektiv, som med lidt god vilje kan kaldes industriarkæologisk, dog med et stærkt historisk tvist.

Urbane arkæologiske undersøgelser

Hvis man ser på, hvilke typer urbane arkæologiske undersøgelser som konkret foretages, kan de inddeles i en række kategorier, der indbefatter begravelse, monumenter, bygninger og infrastruktur.

Begravelser udgør her en helt særlig kategori. I det moderne samfund er mange af de kirkegårde, der oprindeligt var placeret i forbindelse med kirkerne i byerne, blevet nedlagt og flyttet uden for bykernerne for at skabe rum til byens borgere. Det medfører, at der ligeledes også ofte fremkommer begravelse fra ældre nu nedlagte kirkegårde i forbindelse med jordarbejder i byerne. Derfor udgraves der løbende skeletter fra de efterreformatoriske perioder i det danske område. Det er primært de lokale museer, der står for undersøgelserne af disse grave.

Af større undersøgelser bør nævnes undersøgelserne af krypterne under gulvet i Sct. Olai Kirke i Helsingør, der berørte begravelse fra 1600- og 1700-tallet.¹³

Kirkegårdsudgravninger i Horsens, Holstebro og Ribe har frembragt et veldokumenteret og væsentligt materiale af begravelse fra den samme periode som begravelse under Sct. Olai Kirkes gulv.¹⁴ I forbindelse med Metroudgravningerne i København er der foretaget en arkæologisk undersøgelse af en del af Assistens Kirkegård, hvor der er foretaget en etisk rydning af knap 1000 begravelse, der dateres til perioden fra 1805 og frem til 1980'erne. Denne undersøgelse kommer uden tvivl til at sætte nye standarder for udgravninger af kirkegårde med et arkæologisk fokus i det danske område, ikke mindst i forhold til relevansen af at udgrave så unge grave (fig. 3).

Antallet af denne type undersøgelser er ikke voldsomt stort, men andrager vel et par stykker på årsbasis. Ikke desto mindre besidder dette aspekt af det arkæologiske materiale et helt unikt potentiale i forhold til at belyse

¹³ Hvass 2002.

¹⁴ Grønfeldt Petersen 2012; Madsen & Søvsø 2010.

Fig. 3. Udgravning af Assistens Kirkegård i København med begravelser fra 1800- og 1900-tallet. Foto: Københavns Museum.

livet og mennesket i de efterreformatoriske perioder, og set i sammenhæng med den øvrige materielle kultur kan vi her få informationer om det enkelte menneske og dets etnicitet, ernæring, forurening og livsvilkår.

Bevaringsgraden er ofte bedre, jo længere op i tid man kommer. Derfor er de nyere historisk arkæologiske undersøgelser også ofte præget af et meget righoldigt fundmateriale. Det gælder i høj grad, når man ser på kulturlagsundersøgelser og lossepladsudgravninger. Hvis man ser på, hvad der er publiceret om kulturlagene, lossepladserne og den materielle kultur, der er knyttet til dem, er udvalget meget begrænset. De arkæologiske undersøgelser fra lossepladsen fra 1700-tallet på Esplanaden er delvist beskrevet i to artikler.¹⁵

¹⁵ Høst-Madsen 2006a.

Vivi Lena Andersen har fremlagt resultater fra en arkæologisk undersøgelse i en baggård i Pilestræde, hvor der blandt andet fremkom et latrin og en farvekype.¹⁶ Derudover har historikeren Hans Peter Hilden skrevet en bog om affaldshåndtering i byen gennem 200 år for Renholdningsselskabet af 1898 i anledning af selskabets 75-års dag. Bogen er baseret på de skriftlige og ikonografiske kilder om affaldshåndtering i København fra midten af 1800-tallet og frem til 1970'erne.¹⁷ Og så har Miljøkontrollen udgivet en bog om lossepladser og opfyldninger i København.¹⁸ Bogen har et teknisk præg og bidrager mest med informationer om, hvor der er deponeret og på hvilke tidspunkter. Det er stort set, hvad der er publiceret om nyere historiske opfyldninger i København. Den manglende publicering hænger sammen med den manglende tradition og anerkendelse af faget. I det skandinaviske område er der kun få publicerede større arkæologiske undersøgelser af nyere historiske opfyldningslag. Jette Linaa og Liv Appel har publiceret interessante resultater fra udgravninger i Helsingør. Der er dog primært tale om udgravning af bebyggelse.¹⁹

Ellers må man fremhæve Jette Linaa som en af de få danske forskere, der arbejder systematisk med den materielle kultur i forbindelse med nyere historisk arkæologi. Jette Linaa arbejder med udgangspunkt i det keramiske materiale. Det væsentligste er dog, at hun er aktiv i forhold til at få publiceret resultaterne fra sine undersøgelser og derved løbende får bibragt ny og væsentlig viden.²⁰

I Sverige er der foretaget flere arkæologiske undersøgelser af nyere historiske urbane beboelseskvarterer med store fundmængder. Her tænkes særligt på den arkæologiske undersøgelse i kvarteret Liljan i Malmö og den arkæologiske undersøgelse i kvarteret Diplomaten i Jönköping.²¹

I Finland står undersøgelserne af byen Tornio i det nordlige Finland som et eksempel på en virkelig interessant undersøgelse af en by fra 1600- og 1700-tallet. Arbejdet har resulteret i flere afhandlinger og et stadigt forskningsarbejde foregår i området.²² I England er der publiceret en række byarkæologiske undersøgelser af materiel kultur fra 1600- og 1700-tallet. Londons havneområde har for eksempel været hjemsted for en lang række undersøgelser.²³

Holland har også en lang tradition for at foretage byarkæologiske udgravninger af materiel kultur fra nyere historiske perioder.²⁴

Tyskland har også rigtig mange byarkæologiske undersøgelser med materiel kultur fra nyere historiske perioder.²⁵

Nyere historisk arkæologiske undersøgelser af byens strukturer udgør en

¹⁶ Andersen 2007.

¹⁷ Hilden 1973.

¹⁸ Eriksen 1996.

¹⁹ Appel 2012; Linaa 2012b.

²⁰ Linaa 2006; 2011; 2012a; 2012b.

²¹ Larsson 2006; Nordman & Petterson 2009.

²² Herva, Nurmi & Symonds 2012; Nurmi 2011.

²³ Egan 2005; Schofield 2011.

²⁴ Bartels 1999; Bitter 1996; Carmiggelt & Hacquebord 1990.

²⁵ Arndt 2012; Müller 2012; Shreg 2013.

Fig. 4. Nørreport Hovedbro i København under udgravning i 1999. Foto: Københavns Museum.

anden væsentlig gruppe af arkæologiske undersøgelser. Begrebet strukturer dækker byens fysiske udformning, som den dokumenteres ved bygningsarkæologiske undersøgelser, og tekniske strukturer, såsom byens befæstning, bolværker og broer, og infrastrukturelle elementer som for eksempel vejforløb. Denne type undersøgelser udgør hoveddelen af det nyere historisk arkæologiske arbejde i byerne. Der er tale om undersøgelser, der giver mange oplysning-

ger om hidtil ukendte aspekter af byens historie. De er kendetegnet ved, at de næsten altid bibringer nye informationer om konkrete områder af byen. Disse undersøgelser indbefatter oftest også kulturlag. Affaldet, der er knyttet til kulturlagene, er her oftere primært deponeret i forbindelse med de aktiviteter, der foregår i det faktiske område.²⁶ Bygningsarkæologien hører naturligt hjemme i denne kategori.²⁷ Det er helt klassisk, at fordi der kun sjældent foretages undersøgelser af denne karakter, genereres der næsten altid ny viden, mens denne nye viden dog har en ret teknisk karakter, der ikke nødvendigvis bringer mennesket i fokus i første omgang. Dette fokus kommer kun via tolkningen af det frembragte materiale. Rikke Simonsens arbejde med Københavns befæstning og Nørreport er et eksempel på undersøgelser af denne type. Her dukker interessante informationer op vedrørende befæstningens historie og udviklingen af hovedbroen ved Nørreport (fig. 4).²⁸

Denne type undersøgelser har et stort potentiale i forhold til at belyse områder af det urbane rum, og i kombination med kulturlagene og begravelserne er de med til at tegne et større og bredere billede af befolkningen i byen, der kan supplere det etablerede billede, der fremkommer via de skriftlige og ikonografiske kilder.

Forskning inden for urban arkæologi

Peter Henningsen ser den urbane arkæologi som en disciplin, der er helt adskilt fra den øvrige urbane forskning.²⁹

Det er korrekt, at der har været en tendens til, at den byarkæologiske forskning har været adskilt fra den øvrige urbane forskning. Ikke mindst fordi det byarkæologiske arbejde alt for ofte er direkte tilknyttet arkæologiske undersøgelser og ikke egentlig forskning. Der er ikke et arkæologisk center for byforskning i det danske område.

Ikke desto mindre er der dog elementer, der går igen i den arkæologiske forskning. F.eks. spiller *Studier med fokus på byen som community/byen som erfaring* en rimelig stor rolle i forhold til den nyere forskning inden for *Urban Archaeology* i England. Kategorien falder godt i tråd med *post-processualismens* tilgang til det arkæologiske materiale. Et eksempel kunne være: Tadhg O’Keffe og Rebecca Yamins gennemgang af ”Urban Historical Archaeology”, hvor der opereres med temaer som byen som teater, byen som magt, byen som økonomi osv.³⁰

Hvis man ser på det danske område, er det nok ikke nogen overraskelse, at det er *Studier med fokus på den urbane biografi*, der på smukkeste vis

26 Schiffer 1972; 2011.

27 Hædersdal 2012.

28 Simonsen 2012.

29 Henningsen 2007, 62, 66.

30 O’Keffe & Yamin 2006, 87 ff.

dækker den klassiske middelalderarkæologiske byforskning vedrørende middelalderbyen og den tidlige bydannelse. I Danmark har *Projekt middelalderbyen* resulteret i publiceringer af materiale fra Ribe, Viborg, Køge, Næstved, Odense Svendborg og Aarhus.³¹ Der er ikke en samlet indsats eller publikationer af byarkæologisk materiale fra perioden efter middelalderen.

Der eksisterer et klart parallelløb mellem den historiske og den middelalderarkæologiske byforskning, der er baseret på det teoretiske kompleks, som understøtter den humanistiske forskning. Når det er sagt, må man også gøre det klart, at den urbane arkæologiske forskning i det danske område i dag i høj grad er knyttet til de enkelte byer og til middelalderen. I det følgende gennemgås de tiltag, der eksisterer på området i dag.

Foreningen Land og By i middelalderen kunne holde 30-års jubilæum i 2012. Formålet er fra starten at bygge bro mellem historie, etnologi og arkæologi, når det gælder forskningen inden for middelalderen. Derudover er det fra starten vigtigt, at det bliver et forum, hvor studerende og nyuddannede også har mulighed for at komme til orde. Deltagerne kommer primært fra Danmark og Sverige, men der er også enkelte deltagere fra Norge og Tyskland.³² Et andet lignende tiltag, der dog har haft et klart fokus på byarkæologien, er *Byarkæologisk møde i Ribe*, der kunne holde 25-års jubilæum i 2012 med en ubrudt årlig møderække i Ribe med deltagelse af middelalderarkæologer fra hele landet.

Der er ingen tvivl om, at *Foreningen Land og By i middelalderen* og *Byarkæologisk møde i Ribe* har haft en stor betydning for det byarkæologiske forskningsnetværk i det skandinaviske område. Det primære fokus er middelalder, men der er dog også enkelte indslag fra perioderne efter middelalderen.

Desværre er der kun kommet publikationer fra enkelte møder. Det gør, at det bliver rigtigt svært at få indblik i den store viden, som disse fællesskaber besidder. Særligt hvis man sammenligner med et andet meget væsentligt tiltag inden for byarkæologien i det nordvesteuropæiske område, nemlig *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum*. Navnet dækker over en konference, der siden 1995 er afholdt i Lübeck hvert andet år med en enkelt undtagelse. Konferencens ophavsmand er arkæologen Manfred Gläser, der arbejder som stadsarkæolog i Lübeck. Deltagerne er inviterede arkæologer fra 40-50 væsentlige byer i Nordvesteuropa. Fokus er den materielle kultur i byerne i middelalder og nyere tid. Temaerne er varierende fra befæstning over luksus til barndom. Hver konference resulterer i en publikation med deltagerens indlæg.³³ Der er ingen tvivl om, at det stramme fokus kombineret med udgivelsen af bogserien har, og også i fremtiden vil have, en betydning

³¹ Andersen 1987; Christensen 1988; Johansen 1986; Jantzen 2013; Krøngård Kristensen 1987; Nielsen 1985; Reinholdt 1992.

³² Madsen 2002.

³³ F.eks. Gläser & Mührenberg 1997.

Fig. 5. Maleri af to grønlandske fangere, Poq og Quiperoq, der blev bragt til København fra Grønland for at blive fremvist i 1724. B. Grodtschilling 1724
Foto: Nationalmuseet.

for byforskningen gennem den indsigt, der skabes i de enkelte områders materielle kultur og forskningstradition. Der er heller ingen tvivl om, at det har haft betydning for byarkæologien i København, Århus, Viborg, Næstved, Vordingborg og Ribe, at der har været inviteret deltagere herfra hvert år, siden dette projekt startede.

Tidsskriftet *Meta, Medeltidsarkeologisk tidsskrift* har siden 1970'erne og frem til 2007 været et svensk tidsskrift, der har beskæftiget sig med middelalder og til en vis grad også nyere historisk arkæologi i Skandinavien.³⁴ I 2015 er tidsskriftet genoptaget nu som *Meta, Historiskarkeologisk tidsskrift*, hvilket lover godt for publicering af nyere historiske artikler i en skandinavisk sammenhæng.

Kolonialisme

Hvis man stiller spørgsmålet om, hvorvidt kolonialisme spiller en rolle i forhold til nyere historisk arkæologi i det danske område, vil svaret umiddelbart være nej. Den danske selvopfattelse er langt fra at være kolonialistisk. Men ved nærmere eftertanke er Danmark jo en nation med en kolonialistisk fortid. Og 1600-, 1700- og 1800-tallets Danmark er i høj grad præget af forholdet til den store eksotiske verden og kolonierne. I Danmark i dag er der da også en stor almen interesse for de tidligere kolonier, hvilket blandt andet afspejler sig i de mange rejsetilbud, der er til de Dansk Vestindiske Øer i disse år.

Kolonialisme er et svært begreb at arbejde med. Ikke mindst når man må betragte sig selv som en kolonialistisk efterkommer. Den danske kolonialisme strakte sig ikke kun så langt væk som Afrika, Jomfruøerne og Tranquebar, men også områder som Island og Grønland kan betragtes som dele af det kolonialistiske system.

Uden for det danske område er kolonialisering et af de helt store emner. For eksempel inden for *Historical Archaeology*. Ikke mindst fordi disciplinen er udbredt i områder, hvor kolonialiseringen er direkte knyttet til de historiske perioder. Det gælder for eksempel i lande som USA, Australien, Sydamerika og Afrika.³⁵ England, der opfattes som en stor kolonialistisk nation, har også tradition for at arbejde med kolonialisme både i forhold til det fjerne og i forhold til det nære, særligt i forhold til Irland, hvor kolonialisme spiller en stor rolle i den irske selvforståelse.³⁶

Louise Sebros, der arbejder som projektforsker på Nationalmuseets Et-nografiske Samling, påpeger, at der er to indgange til den danske kolonialistiske fortid. Det er enten den nationalromantiske vinkel, der fokuserer

³⁴ Andersson 1981; Andren 1988; Wienberg 2005.

³⁵ Gosden 2004; Gosden & Knowles 2001; Schmidt 2006.

³⁶ Morrissey 2004.

på Danmarks storhed ud fra en nationalt selvcentreret vinkel, eller den kolonikritiske vinkel, hvor kolonitiden bliver sat ind i et større globalt perspektiv.³⁷ Hvis man ser på de arkæologiske tiltag, der har været i forhold til de tidligere kolonier, må vi endnu engang tilbage i tiden. H.U. Ramsing, der senere kom til at spille en central rolle for arkæologien i København, var udstationeret i fem år ved den dansk-vestindiske hærstyrke fra 1895-1900, og i den periode foretog han flere udgravninger af skaldynger på Skt. Croix. Materialet fra disse undersøgelser ligger i Nationalmuseets magasiner i dag. Senere deltog også Gudmund Hatt i arkæologiske ekspeditioner til området.³⁸ Siden 1998 har Klavs Randsborg fra Forhistorisk Arkæologi på Saxoinstituttet arbejdet med arkæologi i det vestafrikanske Ghana og Benin. Det er et arbejde, som beskæftiger sig med materiale fra nyere historisk tid og er stærkt relateret til kolonitiden. Denne forskning er dog gået mere eller mindre upåagtet hen i det danske område.³⁹ I de senere år har der været en opblomstring af interessen for kolonierne, og det har også medført flere arkæologiske initiativer. Nationalmuseet har gennemført arkæologiske undersøgelser af en tidligere dansk plantage, Frederiksgave i Ghana, Afrika, i 2005.⁴⁰ I forbindelse med *Galathea 3*-ekspeditionen 2006 og 2007 forsøgte Pia Bennike at komme til at foretage undersøgelser af slavebegravelser på Skt. Croix. Projektet lykkedes dog kun i mindre omfang, og resultaterne af undersøgelserne er ikke blevet publiceret.⁴¹ I forbindelse med Nationalmuseets Tranquebarinitiativ blev der foretaget udgravninger ved Dansborg, der er en dansk handelsstation i Sydøstindien.⁴² Der har således været en del tiltag inden for arkæologi og kolonier. De nyere undersøgelser har præg af forskningsudgravninger, der er foretaget i fællesskab med lokalbefolkningen. Der er dog ingen fokus på kolonikritiske spørgsmål, ligesom projekterne ikke efterfølgende er blevet fulgt op. Der mangler kolonikritisk arkæologisk forskning i det danske område, ikke kun i forhold til de sydlige kolonier, men også i forhold til Grønland og Island (fig. 5). I det svenske område arbejder blandt andre Jonas Nordin i disse år seriøst med spørgsmål i relation til Danmark og Sverige og kolonialisering set fra en arkæologisk vinkel.⁴³

Uddannelse

Der findes i dag ingen uddannelse inden for nyere historisk arkæologi. Klasisk arkæologi bliver det første arkæologiske undervisningsfag på Københavns Universitet i 1890. Den tidlige dato for dette hænger sammen med, at

37 Sebro 2006, 3 ff.

38 Hatt 1923.

39 Randsborg et al. 2009.

40 Jørgensen & Mikkelsen 2006.

41 Pia Bennike pers. kom.

42 Engberg 2008; Lund Jensen 2006.

43 Nordin 2012; Naum & Nordin 2013.

faget er stærkt knyttet til kunsthistorie og filologi, der traditionelt er gamle fag i universitetssammenhæng. Først i 1930 bliver forhistorisk arkæologi en uddannelsesretning på Københavns Universitet. Faget er stærkt knyttet til Nationalmuseet og dets samlinger, og udgangspunktet er den danske forhistorie, frem til de skriftlige kilder fremkommer.

Middelalderarkæologi bliver en selvstændig uddannelse på Aarhus Universitet i 1971.⁴⁴ Det kronologiske grundlag for uddannelsen er fra begyndelsen af vikingetiden og frem til reformationen ved middelalderens slutning (750-1535). I september 2011 blev også renæssancen inkluderet i fagets navn. Så den fulde betegnelse i dag er: Institut for Kultur og Samfund, Afdeling for Arkæologi, Middelalder- og Renæssancearkæologi, hvilket jo som bekendt vil sige perioden 750-1660, men endnu mere væsentligt er det, at studieordningen nu giver mulighed for også at arbejde med perioder efter renæssancen.⁴⁵ Jens Velle og Mette Svart Kristiansen er meget vigtige nøglepersoner inden for faget, når det gælder inddragelsen af perioder efter middelalderen på Aarhus Universitet.

Jens Velle har blandt andet forsket inden for saltudvinding på Læsø, men det, som han nok er mest kendt for, er arbejdet med den berømte renæssancevidenskabsmand Tycho Brahe.⁴⁶ Mette Svart Kristiansens specialområde er landbebyggelsen i middelalder og nyere tid.⁴⁷ En nyansættelse af Rainer Atzbach som lektor i 2011 peger i retning af, at studiet i højere grad ønsker en nyere historisk arkæologisk tilgang til faget. Rainer Atzbach har arbejdet med materiel kultur i det tyske område i de eftermiddelalderlige perioder og har blandt andet publiceret artikler om kakkellovns udbredelse i det europæiske område og forseglede fund af materiel kultur i hulrum i huse i Kempten i Sydtykland.⁴⁸

Afdelingen for Middelalder- og Renæssancearkæologi ligger sammen med Afdelingen for Forhistorisk arkæologi ved Moesgård Museum uden for Århus.⁴⁹

På Københavns Universitet blev middelalderarkæologi en del af pensum på Forhistorisk Arkæologi i 1990'erne. Der undervises kun sjældent i perioderne efter middelalderen, men studieordningen muliggør, at man kan arbejde med nyere historisk arkæologi, såfremt tilgangen til materialet er velforankret inden for den arkæologiske metode, som det fremgår af studieordningen: *Metoderne er generelle og kan overføres på alle arkæologiske sammenhænge. Metodologien er ikke begrænset til bestemte perioder eller regioner.*⁵⁰ Dette afviger fra studieordningen på Forhistorisk Arkæologi på Aarhus Universitet, hvor den kronologiske ramme kun inkluderer perioden frem til middelalderen. Forhistorisk Arkæologi i København ligger på Saxoinstituttet på Amager sam-

44 Svart Kristiansen 2004, 10.

45 Aarhus Universitet 2011a.

46 Velle 1991; 2000.

47 Svart Kristiansen 2005; 2009.

48 Atzbach 2012a; 2012b.

49 Aarhus Universitet 2011c.

50 Københavns Universitet 2009.

men med fagene Historie, Europæisk Etnologi, Klassisk og Nærorientalsk Arkæologi, Græsk og Latin.⁵¹ Klavs Randsborg har siden 1998 arbejdet med nyere historisk arkæologi i forbindelse med kontinuerlige arkæologiske undersøgelser i det vestafrikanske område.⁵² I 2014 blev Tim Flohr Sørensen ansat som adjunkt ved arkæologi i København, efter en lignende ansættelse på Aarhus Universitet 2012-14. Han har en stærk profil i forhold til arbejdet med materialitetsstudier, fænomenologi og nyere historisk arkæologi.⁵³ Denne ansættelse vil uden tvivl have en positiv indflydelse på arbejdet med de efterreformatoriske perioder.

Christer Westerdahl var ansat som lektor i marinarkæologi i 1990'erne på Københavns Universitet, men uddannelsen fik aldrig rigtigt fodfæste. Fra 2006 har marinarkæologi været et selvstændigt fag på Syddansk Universitet i Esbjerg. Det er en overbygningsuddannelse, hvor den studerende kun kan optages med en bestået bachelorgrad fra et andet studie. Undervisningsproget er engelsk, og faget tiltrækker studerende fra hele verden. Den marinarkæologiske uddannelse er på nuværende tidspunkt den arkæologiske studieretning i Danmark, der beskæftiger sig mest med nyere historisk arkæologi i forhold til håndteringen af eftermiddelalderlige skibsvrag og den dertilhørende materielle kultur. Desværre er uddannelsen truet af lukning i 2018. Forhåbentligt findes der en løsning, så faget kan bestå i det danske område.

Uden for det danske område ser situationen ud som følger: I vort naboland Sverige er der en uddannelse i historisk arkæologi på universitetet i Lund. I store dele af det centraleuropæiske område er situationen ikke så meget anderledes, end den er i Danmark. I de baltiske lande og det hollandske, tyske, schweiziske og østrigske område er den nyere historiske arkæologi også primært båret af nøddudgravninger i byerne og ikke universitetsuddannelser. Der undervises kun sporadisk i perioden efter 1500 bortset fra universiteterne i Innsbruck, Bamberg og Wien.

I England og Irland er frekvensen af arkæologiske udgravninger af nyere historiske perioder høj, og der er uddannelser på flere universiteter som f.eks. Leicester, Sheffield, Bristol, London, Durham, Glasgow og Ulster. Der findes ligeledes uddannelser i Australien, hvor man blandt andet kan studere i Brisbane, Adelaide, Melbourne og Sidney. I Australien skelnes mellem historisk arkæologi, aboriginal arkæologi og maritim arkæologi. I Canada kan man ligeledes læse *historical archaeology* på flere universiteter i Calgary, Quebec, Manitoba, Newfoundland, Saskatchewan og Burnaby, men den altovervejende andel af uddannelser i historisk arkæologi findes i USA. *Society of Historical Archaeology* har en online-liste over universiteter, der underviser i historisk

51 Københavns Universitet 2011.

52 Randsborg et al. 2009.

53 Bille & Sørensen 2012.

arkæologi og maritim arkæologi. Ud af de 68 universiteter, der er på listen, er mere end 46 fra USA, otte er fra Storbritannien, seks er fra Canada, og fire er fra Australien. Derudover nævner siden Haifa og Istanbul som steder, hvor man også kan studere *Historical Archaeology*.⁵⁴

Lovgivning

I forhold til implementeringen af nyere historisk arkæologi i det danske område kan det være væsentligt at se lidt på, hvordan lovgivningen inden for kulturarven og museumsvesenet spiller sammen med mulighederne for at arbejde arkæologisk med perioderne efter middelalderen. Det har betydning for alle typer af arkæologiske undersøgelser, der beskæftiger sig med perioden efter middelalderen.

I 1958 vedtages "Lov om de kulturhistoriske lokalmuseer". Det er den første museumslov i det danske område. Loven medfører, at det i stigende grad er landets lokale statsanerkendte museer, der har tilsynet med kulturarven.

I dag varetages tilsynet af en række museer landet over. Grundlaget for dette arbejde er Museumsloven. Den nugældende museumslov er godkendt i 2001 med en revision i 2006 og en ny revision, som er vedtaget med udgangen af 2012. Kulturstyrelsen har det overordnede ansvar for de statsanerkendte museers arbejde. I forhold til museernes arbejde med kulturarven reguleres dette primært af to lovkomplekser, Museumslovens kapitel 8 og Bygningsfredningsloven.⁵⁵

Traditionelt er det arkæologerne, der tager sig af kulturarven under jorden uanset datering, mens museernes nyere tids-afdelinger primært tager sig af de stående fortidsminder i form af stående bygninger og andre synlige anlæg.

Alle bygninger fra før reformationen er automatisk fredede, men når det gælder bygninger fra efter denne periode, sker der en meget klar selektion i forhold til fredning. Det arkæologiske arbejde er siden 2001 baseret på, at det er skadevolderen, der betaler for arbejdet. Det betyder, at der er en økonomisk dækning for arkæologiske undersøgelser. Denne dækning gælder ikke for undersøgelser, der henregnes til de stående bygninger. Det giver en vis skævvridning i arbejdet, især med de efterreformatoriske perioder, hvor man i yderste konsekvens kan se, at fundamenter registreres under jorden, mens selve bygningen ikke registreres før nedrivning.⁵⁶

Når det gælder jordarbejder, er der ingen skellen mellem perioden før og efter reformationen. Museumslovens § 27 fastslår, at "Den arkæologiske kul-

⁵⁴ Belford 2012; Mehler 2010; SHA 2013.

⁵⁵ Lov nr. 1391, 23.12.2012; Lov nr. 1247, af 18.12.2012.

⁵⁶ Se f.eks. Svart Kristiansen 2011, 27.

turarv omfatter spor af menneskelig virksomhed, der er efterladt fra tidligere tider, dvs. strukturer, konstruktioner, bygningsgrupper, bopladser, grave og gravpladser, flytbare genstande og monumenter og den sammenhæng, hvori disse spor er anbragt". Det betyder, at der kan arbejdes med nyere historisk arkæologisk materiale, så længe der kan argumenteres for væsentligheden af dette arbejde.⁵⁷

Forskellen på arbejdsbetingelserne over og under jorden afspejler sig også i en forskel i, hvilke museer der står for arkæologi, og hvilke museer der står for nyere tid. Der er en tendens til, at arkæologien samles på færre, større museer, mens nyere tid stadig varetages af mindre museer i de samme områder.

Denne udvikling er båret af et ønske om en større professionalisering af det arkæologiske område, der tager udgangspunkt i en international evaluering, der er blevet foretaget på området i 2009,⁵⁸ kombineret med de særlige krav, det stiller at arbejde med bygherrebetalte arkæologiske undersøgelser. Dette har blandt andet resulteret i, at museer med arkæologisk ansvar er blevet bedt om at ansøge Kulturstyrelsen om at bibeholde dette ansvar. Dette har resulteret i, at antallet af museer med arkæologisk ansvar pr. 1. januar 2014 kommer til at ligge på 27 mod de tidligere 42, mens det samlede antal statsanerkendte museer ligger på 98 mod 149 i 2004.⁵⁹

Det marinarkæologiske ansvar hører ligeledes ind under Museumsloven. Indtil 2004 var det udelukkende Nationalmuseet, der stod for det marinarkæologiske ansvar. I dag varetages ansvaret af fem museer. Mens det er arkæologisk relevans, som afgør, om der skal graves på landjorden, opererer det marinarkæologiske område med en minimumstidsramme for, hvad der er arkæologisk interessant, som er på 100 år før nu. Denne ramme kan dog fraviges.⁶⁰ Den juridiske ramme for arkæologien og kulturhistorien giver mulighed for at arbejde med arkæologi i perioder efter reformationen og helt op i nyeste tid. Skellet mellem museernes arbejde med arkæologi og nyere tid understreges af den forskellige behandling, de to områder får i lovgrundlaget. Det er på denne baggrund relevant at se på, i hvor høj grad der udføres arkæologiske undersøgelser på materiale fra de efterreformatoriske perioder.

I 2001 blev der afholdt en konference på Nationalmuseet om status og fremtid for arkæologien i Danmark. I den efterfølgende konferencepublikation behandles ikke arkæologisk materiale, der er yngre end middelalder, lige bortset fra det marinarkæologiske materiale.⁶¹

Det er nok desværre ret symptomatisk for nyere historisk arkæologi, at perioderne efter middelalderen kun sjældent inddrages i de store samlende

⁵⁷ Lov nr. 1391, 23.12.2012.

⁵⁸ Kulturstyrelsen 2009.

⁵⁹ Kulturstyrelsen 2011; 2013.

⁶⁰ Jf. § 28, stk. 4, Lov nr. 1391, 23.12.2012.

⁶¹ Jørgensen & Pind 2001.

Godkendte forundersøgelser og undersøgelser fordelt efter noteret datering i budget/faktura j.nr.
 Udtræk fra ArkStat baseret på data af 31-07-2015

Datering*	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Stenalder	77	79	125	135	133	115	111	69	118	100	56	76	
Bronzealder	101	93	156	172	161	140	83	116	126	110	61	78	
Jernalder	173	206	334	413	353	307	243	202	275	216	171	155	
Vikingetid	10	25	22	25	32	19	19	26	31	18	16	9	
Middelalder	71	105	94	140	117	97	116	95	81	82	87	93	
Nyere tid	35	36	39	57	34	50	39	26	37	30	32	34	
Udateret**	174	168	216	247	285	258	216	224	241	241	250	321	
Natur	20	24	34	3	3		6	7			1	4	
Oldtid	27	59	78	164	164	100	104	85	61	47	52	42	
sum	688	795	1.098	1.356	1.282	1.086	937	850	970	844	726	812	0

Fig. 6. Arkæologiske undersøgelser og forundersøgelser på landets museer i perioden 2003-2014 (Sune Watkins, Kulturstyrelsen).

*repræsenterer museernes datering,

**alle de poster, hvor datering ikke er opgivet.

værker om dansk arkæologi, men dette behøver jo ikke nødvendigvis at afspejle virkeligheden på landets museer. Hvis man ser på antallet af forundersøgelser og udgravninger, der er foretaget i det danske område i perioden fra 2003 og frem til 2014, tegner der sig et interessant billede (fig. 6).

Tallene er baseret på indberetninger til Kulturstyrelsen. Det ser ud, som om der er et stabilt antal undersøgelser, der kan dateres til nyere tid. I det samlede billede er andelen under 5 %. Det skal dog bemærkes, at det kun er muligt at give en enkelt datering, når der foretages indberetninger til Kulturstyrelsen. Gennemgående vil det resultere i, at der opgives dateringer på de ældste perioder, der findes på en lokalitet. Det vil sige, at hvis der findes middelalder og renæssance på en lokalitet, vil lokaliteten blive indberettet som middelalder. Det vil sige, at der sandsynligvis er en stor mængde registreringer af nyere tids materiale, som ikke fremgår af denne statistik. Derudover er det nok meget sandsynligt, at der er en større andel af materiale fra nyere tid i byerne, end der er på landudgravningerne. 449 undersøgelser på 11 år viser, at der bliver foretaget arkæologiske undersøgelser på nyere historisk materiale, og at niveauet har ligget rimeligt stabilt i de sidste 11 år.

En oversigt over museernes indberetninger af dateringer på lokaliteter i forbindelse med forundersøgelser og undersøgelser (fig. 7) viser, at der fore-

tages et antal undersøgelser af nyere historiske strukturer i det åbne land i forbindelse med store fladegravninger. Hovedparten af de nyere historiske undersøgelser er dog byarkæologi og foretages i forbindelse med anlægsarbejder i byerne. Der er gennem årene foretaget undersøgelser i byer som Odense, Ribe, Horsens og Haderslev, men hovedparten af undersøgelserne foretages i København. Københavns Museum har således udført ikke mindre end 107 undersøgelser af nyere tids-karakter, hvilket giver en andel af det samlede tal på knap en fjerdedel. Dertil kan i København lægges 123 lokaliteter, der dateres til middelalder ved indberetningen, men hvor nyere tids materiale indgår på hovedparten af lokaliteterne. Det betyder, at Københavns Museum efter al sandsynlighed står for minimum en tredjedel af de nyere historiske arkæologiske undersøgelser, der udføres på landsplan. Det samlede antal undersøgelser opgøres til 445 på 11 år, hvilket giver knap 40 på årsbasis. Dertil skal sandsynligvis lægges yderligere et antal lokaliteter, hvor materialet primært er nyere tid, men dateringen er baseret på forekomsten af enkelte ældre objekter. Det vil med andre ord sige, at antallet sandsynligvis ligger på minimum 5 % af de samlede undersøgelser. Det er næsten dobbelt så mange undersøgelser som det antal undersøgelser, der foretages på lokaliteter, der dateres til vikingetid (fig. 7).

Fordi der ikke er nogen uddannelse inden for nyere historisk arkæologi, foretages undersøgelser af nyere historiske objekter ofte af middelalderarkæologer og forhistoriske arkæologer, der ikke nødvendigvis anerkender objekternes potentiale, og som selv må tilegne sig de nødvendige færdigheder gennem erfaring og selvstudium. Det er derfor glædeligt, at Kulturstyrelsen i disse år er ved at udarbejde en byarkæologisk strategi i samarbejde med eksperter fra museerne. Der er ingen tvivl om, at dette arbejde vil komme til at have stor betydning for de fremtidige undersøgelser i byerne.

Sammenfatning

Forhåbentligt har denne gennemgang af betingelserne for nyere historisk arkæologi i det danske område givet et indtryk af, at det er et område, som besidder et stort potentiale, og et område, der er inde i en rivende udvikling. Der er blevet argumenteret for, at den særlige arkæologiske retning, der beskæftiger sig med udviklingen i de sidste 500 år, kan kaldes for nyere historisk arkæologi. Ønsket om at finde en fast betegnelse for disciplinen bunder i et ønske om at styrke fagets egen identitet.

Der er ingen egentlig teoridannelse inden for nyere historisk arkæologi

Fig. 7. Arkæologiske undersøgelser og forundersøgelser på landets museer i perioden 2003-2014 fordelt på museer og perioder. Sune Watkins, Kulturstyrelsen.

Forundersøgelser og undersøgelser 2003-2014 fordelt registreret datering samt ansvarligt museum dataudtræk 31-07-2015

Museum	Sum	Sten- alder	Bronze- alder	Jern- alder	Vikin- getid	Middel- alder	Nyere tid	Natur	Udate- ret	Oldtid	Museums- aktivitet i %
ARKVEST – arkæologi vest- jylland	385	22	38	136	19	36	7	4	110	13	3,37%
Arkæologi Sydfyn	333	76	38	81	6	34	2	1	71	24	2,92%
Bornholms Museum	33	3	4	10	2	2			9	3	0,29%
De kulturhistoriske museer i Holstebro	194	5	29	52	9	9	3	5	70	12	1,70%
Horsens Museum	677	80	58	187	12	93	27	12	128	80	5,93%
Kroppedal Museum	305	40	28	101	11	12	11		56	46	2,67%
Københavns Museum	254	3				123	107	1	19	1	2,23%
Moesgård Museum	507	59	48	125	31	61	27	2	132	22	4,44%
Museet på Koldinghus	70	3	13	40	3	2	4		1	4	0,61%
Museet på Sønderkov	197	34	28	70	7	7	1	2	41	7	1,73%
Museum Lolland-Falster	229	56	13	24	8	36	16		45	31	2,01%
Museum Midtjylland	546	75	61	163	3	12	5	11	186	30	4,78%
Museum Nordsjælland	527	80	70	80	1	61	42	0	132	61	4,62%
Museum Salling	175	23	40	31	4	10	2		54	11	1,53%
Museum Sydøstdanmark	601	40	48	135	3	89	30		145	111	5,27%
Museum Sønderjylland – Arkæologi Haderslev	847	59	69	322	20	81	21	11	205	59	7,42%
Museum Thy	197	13	76	26	10	15	6	2	48	1	1,73%
Museum Vestsjælland	721	103	53	129	4	59	27	4	210	132	6,32%
Museum Østjylland	503	69	83	132	8	21	14	5	138	33	4,41%
Nordjyllands Historiske Museum	644	38	155	134	6	60	30	3	179	39	5,64%
Odense Bys Museer	1.018	68	124	348	9	139	30	8	212	80	8,92%
Roskilde Museum	361	35	35	99	14	57	2		77	42	3,16%
Silkeborg Museum	219	27	37	71	5	9	7	1	44	18	1,92%
Skanderborg Museum	182	13	7	88	8	10	2	2	39	13	1,59%
Sydvestjyske Museer	342	23	23	122	20	63	6	2	73	10	3,00%
Vejle Museerne	383	40	29	107	12	30	7	4	116	38	3,36%
Vendsyssel Historiske Museum	83	10	7	23	1			3	29	10	0,73%
Vesthimmerlands Museum	243	29	70	49	4			5	63	23	2,13%
Viborg Museum	550	59	100	144	12	38	9	12	161	15	4,82%
Østfyns Museer	85	3	9	18		6		2	34	13	0,74%
sum	11.411	1.188	1.393	3.047	252	1.175	445	102	2.827	982	100,00%
fordeling af datering i procent	100%	10%	12%	27%	2%	10%	4%	1%	25%	9%	

i Danmark. Internationalt har der været adskillige forsøg på at definere faste teoretiske retninger inden for faget. Det er dog denne forfatters holdning, at der er tale om en periodebetegnelse mere end en teoretisk betegnelse. Der arbejdes med forskellige temaer inden for nyere historisk arkæologi. Disse temaer er forankret i den traditionelle arkæologiske forskning, men afspejler også naturligt tidsperioden og den samfundsmæssige udvikling, der sker. Det gælder særligt for temaer som urbanisering, industrialisering og kolonialisering, der henter en stor del af deres basisteori fra historie, etnologi og antropologi.

Det største problem med nyere historisk arkæologi i dag er ikke, at den ikke praktiseres, for der graves som aldrig før, det fremgår også af tallene fra Kulturstyrelsen (fig. 6-7). Det største problem er, at der kun forskes ganske lidt inden for disciplinen i det danske område. Potentialet udnyttes ikke fuldt ud, og udgravningsberetningerne genererer ikke automatisk væsentlig viden. Den væsentligste viden bibringes gennem forskning. Uden forskning er der blot tale om repetitiv arkæologi.

Det tankevækkende er, at hvis der ikke foretages den nødvendige forskning i forhold til de mange resultater, der udgraves i disse år, så går relevansen af udgravningerne tabt, og så må man spørge, om samfundet har brug for, at der bruges så store midler på noget, der genererer så lidt ny og væsentlig viden. Det bliver naturligvis endnu tydeligere, når krisen kradser, og midlerne er få. Men det må grundlæggende være helt essentielt, at det, der produceres, har betydning for samfundet.

En nyere historisk arkæologisk tilgang til byerne kan tilføje ny og væsentlig viden om det rurale og industrielle miljø og den materielle kultur, så disciplinen har relevans for hele samfundet. Det må derfor betragtes som helt essentielt, at der oprettes en klar forankring på universiteterne i form af minimum en lærestol inden for faget. Derudover er det væsentligt, at der arbejdes målrettet med nationale såvel som lokale retningslinjer og standarder for, hvilke forskningsspørgsmål det kunne være relevant at fokusere på. Fokusområderne bør afspejle den internationale tilgang til forskningsområdet og fokusere på de store væsentlige emneområder inden for urbanisme, industrialisme og kolonialisme med en stærk forankring i den materielle kultur. Kulturstyrelsens tiltag i forhold til udarbejdelsen af en byarkæologisk strategi vil uden tvivl have en positiv indvirkning på det fremtidige arbejde i byerne. Det skal dog følges op af forskning, hvis det skal batte noget.

Om forfatteren

Lene Høst-Madsen er direktør på Museum Skanderborg siden 2013. Uddannet magister i forhistorisk arkæologi 1998, Københavns Universitet. Specialiseret i nyere historisk arkæologi. Ansat på Københavns Museum 2000-2013. Lang erfaring i ledelse af store arkæologiske udgravningsprojekter, herunder Metroudgravningerne i København. Kontaktoplysninger: Museum Skanderborg, Adelgade 5, 8660 Skanderborg, lhm@skanderborgmuseum.dk.

Litteraturliste

- Andersen, V.** 2007: The Dyer and the Cook: finds from 8 Pilestræde Copenhagen, Denmark. *Post-Medieval Archaeology*, 41(2), 242-63.
- Andersen, Aa.** 1987: *Middelalderbyen Næstved*. Projekt middelalderbyen, bd. 3. Viby J.
- Andersson, H.** 1981: Varför nyare tids arkeologi? *META, Medeltidsarkeologisk tidskrift*, 1981, 1-2.
- Andrén, A.** 1988: *Ting och text – skisser till en historisk arkeologi*. *META, Medeltidsarkeologisk tidskrift* 1988: 11-45, 112-187.
- Andrén, A.** 1997: *Mellan ting och text. En introduktion till de historiska arkeologierna*. Stockholm.
- Appel, L.** 2012: The Scottish and English citizens in Elsinore from the 16th to the 18th century – An Archaeological Approach. I: Harnow, H., Cranstone, D., Belford, P., & Høst-Madsen, L. (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 187-194. Odense.
- Archer, S. & Bartoy, K.** 2006: Introduction. I: Archer, S. & Bartoy, K. (eds): *Between Dirt and Discussion. Methods, Methodology, and interpretation in Historical Archaeology*, 1-9. New York.
- Arndt, B.** 2012: Archäologie der Neuzeit – Ein Beitrag zur Standortbestimmung. I: U. Müller (ed.): *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Band 213, Neue Zeiten, Stand und Perspektiven der Neuzeitarchäologie in Norddeutschland*, 11-22. Bonn.
- Atzbach, R.** 2012a: The concealed finds from the Mühlberg-Ensemble in Kempten (Southern Germany). *Post-Medieval Archaeology*, 46(2), 252-280.
- Atzbach, R.** 2012b: The Stube: Constructive Evidence for the Concept of a Smoke-Free Heated Living Room between the Alps and Southern Scandinavia. I: R. Carvais (ed.): *Nuts & Bolts of Construction History: Culture, Technology and Society, volume 3*, 269-276. Paris.
- Bartels, M.** (ed.) 1999: *Steden in scherven/cities in sherds. Vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900)*. Zwolle/Amersfoort.
- Belford, P.** 2012: Historical archaeology and Archaeological practice in Britain. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 25-38. Odense.
- Berger, S.** 2012: Bierdestillate aus dem Rathaus – Ein frühneuzeitlicher/neuzeitlicher Fundkomplex aus einem Lüneburger Wandschrank. I: U. Müller (ed.): *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie, Band 213, Neue Zeiten, Stand und Perspektiven der Neuzeitarchäologie in Norddeutschland*, 23-58. Bonn.
- Bille, M. & T. Flohr Sørensen** 2012: *Materialitet, en indføring i kultur, identitet og teknologi*. Gylling.
- Bitter, P.** 1996: *Geworteld in de bodem, Archeologisch en historisch onderzoek van een pottenbakkerij bij de Wortelsteeg in Alkmaar*. Publicaties over de Alkmaarse Monumentenzorg en Archeologie, 1. Zwolle.
- Carmiggelt, A.H. & L. Hacquebord** 1990: Historical Archaeology in the Netherlands: A mature archaeological discipline. I: J.C. Besteman et al. (eds): *Medieval archaeology in the Netherlands*, 315-324.
- Christensen, A.** 1988: *Middelalderbyen Odense*. Projekt middelalderbyen, bd. 5, Viby J.
- Egan, G.** 2005: *Material Culture in London in an age of transition. Tudor and Stuart period finds c 1450-c 1700 from excavations at riverside sites in Southwark*. MoLAS Monograph 19, Museum of London. London.
- Egan, G.** 2012: Archaeological evidence for textile finishing in London and the cloth trade between England and the Baltic. I: V. Lang (ed.): *Medieval Urban Textiles in Northern Europe*. Muinasaja teadus 22, 17-36. Tartu.
- Engberg, N.** 2008: Preliminary report. Fort Dansborg Excavation. Tranquebar 2.-23. February 2008. An archaeological excavation jointly carried out by the Tamil Nadu State Archaeological Department, Archaeological Survey of India and the National Museum of Denmark.
- Eriksen, J.** 1996: *Lossepladser og opfyldninger i København. Historisk redegørelse for opfyldninger og lossepladser fra omkring århundredeskiftet til 1995*. København.
- Funari, P., M. Hall & S. Jones** 1999: *Historical Archaeology: Back from the Edge*. London.
- Gaimster, D.** 2012: Dealing with the archaeology of the

- modern world in northern and central Europe: Past experience and future prospects. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 51-61. Odense.
- Gläser, M. & D. Mührenberg** (eds) 1997: *Stand: Aufgaben und Perspektiven*. Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum I. Amt für Archäologische Denkmalpflege der Hansestadt Lübeck. Lübeck.
- Gosden, C.** 2004: *Archaeology and Colonialism. Cultural Contact from 5000 BC to the Present*. Cambridge.
- Gosden, C. & C. Knowles** 2001: *Collecting Colonialism. Material Culture and Colonial Change*. Oxford, New York.
- Grønfeldt Petersen, C.** 2012: Where People Tread You do not bury Your Dead. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds.): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 287-295. Odense.
- Harnow, H.** 1992: Industriel Arkæologi – modefænomen eller tiltrængt nybrud. *Fortid og Nutid*, hefte 4, 253-271.
- Harnow, H.** 2002: Industriel Arkæologi i Danmark. Historiografi, perspektiver og muligheder. *Arkæologisk Forum*, nr. 7, 2-7.
- Harnow, H.** 2011: *Danmarks industrielle miljøer*, Odense.
- Harnow, H., D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen** (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*. Odense.
- Hatt, G.** 1922: Den Dansk-Hollandske arkæologiske Ekspedition til Vestindien. *Geografisk Tidsskrift*. Bind 26, 236-237.
- Henningsen, P.** 2007: Plads til dem alle, Forskningstraditioner i nyere britisk, amerikansk og skandinavisk historie. *Historie* 2007, 2, 55-88.
- Herva, V., R. Nurmi & J. Symonds** 2012: Engaging with money in a northern periphery of early modern Europe. *Journal of Social Archaeology* 12(3), 1-23.
- Hilden, H.** 1973: *Skrald, Storby og Miljø – En beretning om Københavns kamp mod affaldet gennem 200 år*. København.
- Hvass, L.** (red.) 2002: *Restaureringen af Helsingør Domkirke 2000-2001 og undersøgelse af de borgerlige begravelser*. Helsingør
- Hædersdal, E.** 2012: On Buildings Archaeology in Denmark (and Sweden). I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds.): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 105-118. Odense.
- Høst-Madsen L. & R. Kristensen** 2006: Lossepladsen sladrer – industriel arkæologi i København. *Fabrik og Bolig* 2005, 41-53.
- Høst-Madsen, L.** 2006a: Copenhagen in the 18th-century viewed from a Refuse Dump. *Postmedieval Archaeology*, 39(2), 311-327.
- Høst-Madsen L.** 2006b: An 18th-century Timber Warf in Copenhagen Harbour. *Post-Medieval Archaeology*, 40(2), 259-271.
- Høst-Madsen, L.** 2012: Childhood in Archaeology, *Lübecker Kolloquium zur Stadtarchäologie im Hanseraum VIII, Kindheit und Jugend, Ausbildung und Freizeit*, 565-582.
- Høst-Madsen, L. & H. Harnow** 2012: Historical Archaeology and archaeological practice in Denmark. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 39-50. Odense.
- Jantzen, C.** 2013: *Middelalderbyen Aarhus*. Projekt middelalderbyen, bd.7. Viby J.
- Johansen, M.** 1986: *Middelalderbyen Køge*. Projekt middelalderbyen, bd. 2. Viby J.
- Jørgensen, A. & H. Mikkelsen** 2006: Nationalmuseet i Ghana: at genopføre en fælles afrikansk-dansk historie. *Arkæologisk Forum*, nr. 14, 29-33.
- Jørgensen, A. & J. Pind** (red.) 2001: *Før Landskabets erindring slukkes – Status og fremtid for dansk arkæologi*, København.
- Krongaard Kristensen, H.** 1987: *Middelalderbyen Viborg*. Projekt middelalderbyen, bd. 4. Viby J.
- Larsson, S.** (red.) 2006: *Liljan: Om arkeologi i en del av Malmö*, Lund.
- Linna, J.** 2006: *Keramik, kultur & kontakter – køkken og bordtøjets brug og betydning i senmiddelalder og*

renæssance. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter. Højbjerg.

Linna, J. 2011: Mester Trebing fra Hessen. Livet i glashytten Stenhule ved Silkeborg 1604-10. *Hikuin*, 37, 189-207.

Linna, J. 2012a: *Coast, Consumption & Cultural Meetings in the Sound Area c. 1000-1800*. Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter. Højbjerg.

Linna, J. 2012b: In Memory of Merchants; The Consumption and Cultural Meetings of Immigrants in Early Modern Elsinore. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 195-208. Odense.

Lund Jensen, E. 2006: Nationalmuseets Tranquebar Initiativ – kulturmøder før og nu i den tidligere handelsstation Tranquebar. *Arkæologisk Forum*, nr. 14, 34-38.

Madsen, H. & M. Søvsø 2010: Liv og død i Ribe omkring år 1700 – de gravlagte i processionsgangen syd for Ribe Domkirke. *By, Marsk og Geest*. Kulturhistorisk årbog for Sydvestjylland 22, 56-75.

Madsen, L. 2002: Land og by i middelalderen – et netværk med 20 års erfaring. *Arkæologisk Forum*, nr. 7, 23-24.

Mehler, N. 2010: Written sources in post-medieval archaeology and the art of asking the right questions. *Studies in Post-Medieval Archaeology* 4, 11-24.

Mehler, N. (ed.) 2013: *Historical Archaeology in Central Europe*. The Society for Historical Archaeology, Special Publication nr. 10. Rockville.

Mikkelsen, J. 2012: Urbanisering og bysystemer i Europa indtil ca. 1800. *Skrifter om dansk byhistorie* 11. Århus.

Morrissey, J. 2004: Contours of colonialism: Gaelic Ireland and the early colonial subject. *Irish Geography* 37(1), 88-102.

Müller, U. 2012: Neue Zeiten. Stand und Perspektiven der Neuzeitarchäologie in Norddeutschland, *Universitätsforschungen zur Prähistorischen Archäologie*, 2-13. Bonn.

Naum, M. & J. Nordin (eds) 2013: *Scandinavian Colonialism and the Rise of Modernity*. New York.

Nielsen, I. 1985: *Middelalderbyen Ribe*. Projekt middelalderbyen, bd. 1. Viby J.

Nordin, J. 2012: Embodied Colonialism: the cultural meaning of silver in a Swedish colonial context in the 17th century. *Post-Medieval Archaeology* 46 (1), 143-165.

Nordman, A. & C. Petterson 2009: *Den centrala periferin, arkeologisk undersökning i kvarteret Diplomaten, faktori- och hantverksgårdar i Jönköping 1620-1790*, RAÄ 50. Jönköpings stad.

Nurmi, R. 2011: Development of the urban mind – an object biographical approach. The case study of the town of Tornio, northern Finland, Ph.d.-afhandling. Oulu.

O’Keffe, T. & R. Yamin 2006: Urban Historical Archaeology. I: D. Hicks & M. Beaudry (eds): *The Cambridge Companion to Historical Archaeology*, 87-103. Cambridge.

Palmer, M. 2004: The Archaeology of Industrialization: Introduction. I: D. Barker & D. Cranstone (eds): *The Archaeology of Industrialization*, 1-4. Leeds.

Randsborg, K., I. Merkyte, N. Møller & S. Albek 2009: Benin Archaeology: The Ancient Kingdoms. Vol. 1-2. *Acta Archaeologica* 80.

Reinholdt, H. 1992: *Middelalderbyen Svendborg*. Projekt middelalderbyen, bd. 6. Viby J.

Schiffer, M. 1972: Archaeological context and systemic context. *American Antiquity*, 37(2), 156-165.

Schiffer, M. 2011: *Studying Technological Change: A Behavioral Approach*. Salt Lake City.

Schmidt, P. 2006: *Historical Archaeology in Africa: Representation, Social Memory, and Oral Tradition*. Lanham.

Schofield, J. 2011: *London 1100-1600 – The Archaeology of a Capital City*. In the series *Archaeology of Medieval Europe*. Sheffield.

Sebro, L. 2006: Danmark og den koloniale fortid. *Arkæologisk Forum*, nr. 14, 2-6.

Shreg, R. 2013: Historical Archaeology, History and Cultural Sciences in Germany: Some reflections. I: N. Mehler (ed.) 2013: *Historical Archaeology in Central Europe, The Society for Historical Archaeology, Special Publication*, nr. 10, 31-52. Rockville.

Simonsen, R. 2012: The North Gate Main Bridge – An Archaeological Excavation in the Bastioned Fortification of Copenhagen. I: H. Harnow, D. Cranstone, P. Belford & L. Høst-Madsen (eds): *Across the North Sea. Later Historical Archaeology in Britain and Denmark, c. 1500-2000 AD*, 279-286. Odense.

South, S. 1977: *Method and theory in Historical Archaeology*. New York.

Svart Kristiansen, M. 2004: Middelalderarkæologi i dag – nogle refleksioner. *Arkæologisk Forum*, nr. 10, 10-15.

Svart Kristiansen, M. (red.) 2005: *Tårnby. Gård og landsby gennem 1000 år*, Jysk Arkæologisk Selskabs Skrifter 54. Højbjerg.

Svart Kristiansen, M. 2009: Axel Steensbergs udgravning i Store Valby, set med nutidens øjne. En analyse og

dekonstruktion af de arkæologiske metoder og resultater.
Aarbøger for nordisk oldkyndighed og historie 2006, 143-170.

Svart Kristiansen, M. 2011: Bygninger – i krydsfeltet mellem æstetik og kulturhistorie *Arkæologisk Forum*, nr. 24, 27-30.

Tarlow, S. 2007: *The Archaeology of Improvement*. Cambridge.

Vellev, J. 1991: Saltproduktion på Læsø, i Danmark og i Europa. *Hikuin*, 18, 7-108.

Vellev, J. 2000: Tycho Brahes papirmølle på Hven og om N.A. Møller Nicolaisens udgravning 1933-34. *Grafina, Årbog for Danmarks Grafiske Museum/Danmarks pressemuseum*, 27-37.

Wienberg, J. 2005: Historisk arkæologi i samtiden. *Meta* 2, 66-78.

Internetreferencer:

Kulturstyrelsen 2009: International evaluering af vidensudviklingen i forbindelse med den arkæologiske undersøgelsesvirksomhed efter den nye museumslov fra 2002: http://www.kulturstyrelsen.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/fortidsminder/dokumenter/International_evaluering_af_den_arkaeologiske_undersoegelsesvirksomhed.pdf (besøgt oktober 2015)

Kulturstyrelsen 2011: Udredning om fremtidens museumslandskab, Copenhagen: Kulturministeriet. http://www.kulturarv.dk/fileadmin/user_upload/kulturarv/publikationer/emneopdelt/museer/udredning_museer_2011.pdf (besøgt 4. august 2015).

Kulturstyrelsen 2013: <http://www.kulturstyrelsen.dk/nyheder/ansvar-for-arkaeologisk-arbejde-fordeles-paa-faerre-museer/>
Københavns Universitet 2009: Studieordning for forhistorisk arkæologi. http://hum.ku.dk/uddannelser/aktuelle_studieordninger/forhistorisk_arkaeologi/forhistorisk_arkaeologi_ka.pdf (besøgt 4. august 2015)

Københavns Universitet 2011: Studiestatistik. <http://us.ku.dk/studiestatistik/studiestatistikker/bestand/> (besøgt 4. august 2015).

Lov nr. 1247, af 18.12.2012, <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=144650> (besøgt 4. august 2015)

Lov nr. 1391, af 23.12.2012, <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=144939> (besøgt 4. august 2015)

MUSEUMSLOVEN 2001, Lov nr. 473 af 07/06/2001 <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=11802> (Besøgt 4. august 2015)

MUSEUMSLOVEN 2006, LBK nr. 1505 af 14/12/2006 <https://www.retsinformation.dk/forms/r0710.aspx?id=12017> (Besøgt 4. august 2015)

SHA 2013 hjemmeside: http://www.sha.org/students_teachers/higher_education.cfm. (siden sidst besøgt 7. september 2015)

UNESCO 2001, Convention on the Protection of the Underwater Cultural Heritage. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/underwater-cultural-heritage/2001-convention/official-text/> (besøgt oktober 2015)

VALLETTA 1992, Bekendtgørelse af konvention af 16. januar 1992 om beskyttelse af den arkæologiske arv (revideret) <https://www.retsinformation.dk/Forms/R0710.aspx?id=23185> (besøgt 4. august 2015)

Aarhus Universitet 2011a: Studieordning for kandidatuddannelse i middelalder- og renaissancearkæologi. http://studieordning.au.dk/studieordningHTML/873_03-11-2014_Kandidatuddannelse%20i%20middelalder-%20og%20ren%E6ssanceark%E6ologi.html (besøgt 4. august 2015)

Aarhus Universitet 2011b: Studieordning for kandidatuddannelse i forhistorisk arkæologi. http://studieordning.au.dk/studieordningHTML/874_03-11-2014_Kandidatuddannelse%20i%20forhistorisk%20ark%E6ologi.html (besøgt 4. august 2015)

Aarhus Universitet 2011c: Bestand 2011: <http://www.au.dk/om/profil/nogletal/studenterb Bestand/bestand-2011/> (besøgt 4. august 2015)